

019/5 SONGEDALSÅI

FYLKE: Telemark

Kommune: Fyresdal og Tokke

Nedbørfelt: 111 km²

Toppunkt: 1178 moh.

Utløpspunkt: ca 305 moh.

Marin grense: -

Kraftpotensial: 40 GWh

SP-kategori: II/III

Økonomiklasse: 5

Naturgeogr. region: 33a

Vassdraget ligger nord for Fyresdal tettsted.

Området har innlandsklima. Nedbøren i området ligger på ca 900-1000 mm pr. år.

Elva har sine kilder på Flatine nord i Fyresdalsheiene som er et lite myrområde rikt på små tjern. Herfra renner hovedelva sørvestover og heter først Flottåi, seinere Aslestadåi og Songedalsåi. Sentralt i vassdraget ligger Sundsvatn som sammen med Mjåvatn i nord, er de to største innsjøene i nedbørfeltet. Hovedelva renner gjennom Sundsvatn, og fra utløp av vannet følger elva den forholdsvis vide Songedalen som har skåret seg dypt ned i det ellers kuperte terrenget. Før den slutter seg til Daleåni ved Øyane har elva minimalt fall på elvesletta som er bygd opp i dalbunnen. Til tross for at Daleåni følger hoveddalføret som ender opp i nordenden av Fyresvatn, har Songa et større nedbørfelt. Øysteinsfjell som er høyeste topp, ligger vest i nedbørfeltet.

Kvartsitt og kvartsskifer dominerer berggrunnen. Det er også områder med granitt. Kobberholdige bergarter er ikke uvanlig i området. Løsavsetningene består i hovedsak av et tynt og usammenhengende dekke av bunnmorene. I hoveddalføret er det flere steder bunnmorene av større mektighet.

Skoggrensen går mellom 850-900 m med furu som dominerende treslag i området. Større bestander av gran finnes imidlertid i dalsenkningene. Berggrunn og løsmasseforhold er begrensende faktorer for frodighet og artsrikdom. Kulturpåvirket vegetasjon i tilknytning til stølsdrift og skogsdrift er vanlig i området.

I hoveddalføret er det spredt bosetning inn til Sundsvatn. Foruten veien som følger hoveddalføret er det anlagt lite veier i nedbørfeltet. Flere av vannene har vært regulert til fløtningsformål.

Naturfaglige verdier

Vassdraget domineres av stort sett fattige skogstyper og har vegetasjon og fauna som er typisk for de vestlige deler av Telemark. Som referansevassdrag vurderes vassdraget som mindre egnet. Vassdraget grenser i nord mot øvre deler av Åmdalsvassdraget som er vernet. Dette området består vesentlig av høyereliggende områder og er lite egnet som type- eller referansevassdrag. Åmdalsvassdraget er ellers sterkt påvirket av kraftutbygging. Denne del av Telemark er ikke tidligere representert på verneplan med egnede type- eller referansevassdrag.

Geofag

Nedbørfeltet har et moderat relieff og landskapsmessig er det representativt for området. Songedalsdalen er hengende i forhold til hoveddalen. Glasifluvial og fluvial erosjon har utformet tilpasningscanyoner. Løsmassedekket er stedvis ganske mektig i dalbunnen. Elva bygger ut et delta i Sundsvatnet og oppstrøms dette er det en kort elveslettetrekning. Prosessintensiteten er i dag av moderat størrelse. Undersøkelser av deltaet vil trolig kunne si noe om endringene i prosessintensiteten i postglasial tid.

*Middels verneverdi ***

Botanikk

Området domineres av fattige barskog- og fjellbjørkeskogsamfunn og har innslag av fattig lavalpin vegetasjon. Mangfoldet er vurdert til middels. Det er i alt registrert 165 arter. Spesielt interessant er funnet av solblom, som er en art i sterk tilbakegang på Østlandet.

Nedbørfeltet dekker et stort areal og har betydelig variasjon i vegetasjonstyper. Verdien som typevassdrag er stor. Til tross for kulturpåvirkningen i de østligste deler antas det å ha stor verdi og være velegnet som referansevassdrag.

*Stor verneverdi ****

Landfauna

Nedbørfeltet har en fauna av våtmarksfugler som er typisk for barskogsområdene på Østlandet. I tillegg kommer elementer fra det fjellnære skogbandet. Antallet hekkende våtmarksarter er høyt sammenlignet med regionen for øvrig. Omtrent alle de vanlige artene er funnet hekkende. I tillegg hekker sjeldne arter som gluttsnipe og svartand. Vestenden av Sundsvatn, et variert deltaområde med frodige vegetasjonsbelter, er viktigste lokalitet for våtmarksartene. Nedbørfeltet har verdi for hekkende rovfugler, og spurvefuglfaunaen synes å være artsrik.

Særlig gode vinterområder for elg og rådyr finnes i området fra Songedal ned til Spokkeligrend. Rein benytter jevnlig store deler av høyereliggende områder, mens hjort opptrer som streifdyr. Sportegn av bjørn og gaupe er registrert, mens jerv kan opptre som streifdyr.

*Meget stor verneverdi *****

Vannfauna

Songedalsåi ligger på tungt forvitrelig berggrunn og er utsatt for forsurening med en noe høyere pH enn hva som er tilfelle i de mer karrige områdene lenger sør. Vassdraget kan vannkjemisk sammenlignes med de øvre delene av Otra-vassdraget. Det foreligger få opplysninger med hensyn til krepsdyr og bunnfauna. Ørretbestandene er fortsatt gode med tettest bestand i Sundsvatn. I Mjåvatn har det vært nødvendig å sette ut fisk. Strandsonene er noe utvasket på grunn av tidligere fløtningsreguleringer.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Songedal har hatt gårdsbosetning fra jernalderen. I middelalderen ekspanderte bosetningen til områder med sannsynlige vikingtidsstøler. Denne bosetningen var basert på utmarksbruk, foruten stølsbruk også jernutvinning, som har vært omfattende i Øvre Telemark. Etter midten av 1300-tallet ble trolig store deler av det øvre dalføret lagt øde. Her ligger fortsatt ødegårdene fra middelalderen med tufter, åkre, åkerreiner og rydningsrøyser. De høyestliggende gårdene ble tidlig gjenryddet, noe som kan ha sammenheng med Moisesberg gruver som var i drift i perioden ca 1538-49. Dette er den eldste organiserte gruvedriften i Norge, med produksjon av kobber og noe sølv og gull. Ved gårdene Aslestad og Slystøyl ble det anlagt en slags gruveby. Kullmilegropene som er funnet i dalføret kan dels ha sammenheng med den eldre jernvinna, dels med gruvedriften.

Det finnes gammel bebyggelse på gårdene. På Nistul Songedal er det f.eks. et helhetlig tun fra slutten av 1800-tallet. Flere av ødegårdene er nedlagt på nytt i nyere tid. Ødegårdene Gullbjørgdalen har vært støl. Det finnes en rekke gamle støler og utslåtter i utmarka, og det har vært en omfattende skogsdrift i området. I 1860-70-årene ble det anlagt fløtningsdam i Mjåvatn og langs elva er det forbygninger.

Området har varierte kulturminner som dekker et langt tidsrom. Et spesielt viktig og interessant kunnskapspotensial er knyttet til de mange ødegårdene fra middelalderen og bruksendringene mellom stølsdrift og gårdsbosetning fra yngre jernalder og fremover. Den tidligere gruvedriften har

kulturhistorisk interesse i regional og nasjonal sammenheng.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftstinteresser

Landskapsmessig er nedbørfeltet typisk for regionen med kuperte skogsområder og markerte fjellformasjoner. Opplevelsesmulighetene i området er middels store.

Området er godt egnet til tradisjonelle friluftslivsaktiviteter som fotturer, skiturer, bærplukking, jakt og fiske. Adkomsten til området er god. Det finnes en del stier, spesielt fra de gamle gruvene, som brukes til fotturer. Områdene rundt Sundsvatn, Mjåvatn og Øysteinsfjell er mye brukte turområder. Ellers brukes områdene nær hytter og veier. Bruken av vassdraget er middels stor. Det er først og fremst bygdefolk og hytteiere som bruker det til dags- og helgeturer.

*Middels/stor verdi **(*)*

Landbruksinteresser

Driftsforholdene i skogbruket er gode. Jordbruksinteressene er knyttet til Spokkeligrend og Songedal, og til et dyrkingsfelt på 300 da ved Sundsvatn. Hyttebebyggelsen i øvre deler har også utviklingsmuligheter.

*Stor verdi ****

Kraftressurser

Kraftressursene i Songedalsåi kan utnyttes ved utbygging av to konsentrerte fall.

Songedal kraftverk kan utnytte et fall på 111 m mellom Sundsvatn og Songedal. Mjåvatn kan reguleres 4,5 m (+1,5 m, -3 m) og avløpet overføres til Sundsvatn. Her vil man utnytte den tidligere reguleringen på 1 m. Kraftverket vil kunne gi 19 GWh midlere årsproduksjon dyr kraft.

Prosjektet er plassert i kategori III (10) i Samlet plan.

Songedalså Kraftverk vil kunne utnytte et fall på 105 m i Songedalsåi mellom kote 420 og kote 315.

Med de før nevnte reguleringer gir dette 21 Gwh midlere årsproduksjon dyr kraft.

Prosjektet er plassert i kategori II (8) i Samlet plan.

Samlet kraftressurs i Songedalsåi er etter dette 40 Gwh midlere årsproduksjon.